

FILE DIN ISTORIA COLECTIVELOR CORALE CAMERALE DIN REPUBLICA MOLDOVA (SEC. XX – ÎNCEPUTUL SEC. XXI)

PAGE FROM THE HISTORY OF CHAMBER CHOIRS FROM MOLDOVA (THE 20TH AND THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURIES)

FEDORA BURLAC,

doctorandă,

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Articolul conține o privire istorică asupra evoluției corurilor de cameră din Republica Moldova din perioada cuprinsă între secolul XX și începutul secolului XXI. Autoarea apreciază originile interpretării camerale și descrie pașii principali ai dezvoltării ei în țara noastră. Autoarea relevă rolul Corului de Cameră al Palatului Sindicatelor din Cultură condus de S. Bogdanovschi ca prim cor de cameră din Republica Moldova în stabilirea tradițiilor corale camerale naționale.

Cuvinte cheie: Cor de cameră, arta corală camerală, dirijor de cor, repertoriul coral, Corul de Cameră al Palatului Republican al Sindicatelor din Cultură, E. Bogdanovski.

The article contains a brief historical survey of the chamber choirs evolution in the Republic of Moldova during the 20th and the beginning of the 21st centuries. The author emphasizes the role of the chamber Choir of the Palace of Unions from culture conducted by E. Bogdanovschi as the first chamber choir from the Republic of Moldova in creating national chamber choral traditions.

Key words: Chamber choir, chamber choral art, choir conductor, choral repertoire, The Chamber Choir of The Republican Palace of Unions, E. Bogdanovski.

„Arta cântării corale este un scut de nădejde al culturii muzicale naționale” [1, p. 3]. Datorită tradițiilor sale multisekulare, astăzi ea reprezintă una dintre cele mai desfășurate ramuri ale artei interpretative profesionale.

În Republica Moldova, arta corală camerală s-a dezvoltat sub influența diferitor factori atât de ordin istorico-politic, cât și socio-cultural. O amprentă semnificativă în acest domeniu a fost pusă de cultura statelor vecine, care au cunoscut o evoluție mai timpurie și mai intensă, comparativ cu arta de acest gen din țara noastră.

Pentru a confirma înțietatea țărilor vecine în privința dezvoltării autonome a artei corale de cameră, vom aduce drept exemplu cuvintele lui A. Lașcenko, care în studiul său *Хоровая культура*:

Аспекты изучения и развития, menționează că în Imperiul rus „cântarea corală camerală izvorăște încă din timpurile reformatoare ale lui Petru I” fiind consolidată de principiile școlii petersburgiene. Conform spuselor sale, „un rol însemnat în renașterea acestui gen al muzicii corale l-a jucat V. Cerनुषenco prin organizarea, în anul 1962, a *Corului cameral al Casei de Cultură din Leningrad*” [2, p. 31, traducerea îmi aparține]. Aname această perioadă a fost una favorabilă pentru înflorirea artei corale camerale în spațiul sovietic. În această privință A. Lașenco spune că „în anii 60, coruri camerale au fost fondate aproape în toate orașele Uniunii Sovietice.” [2, p. 31] Traducerea îmi aparține.

Evoluția cultural-artistică a republicilor fostei URSS, la rândul ei, s-a produs drept rezultat al influențelor statelor vest-europene, care în a doua jumătate a secolului al XX-lea erau orientate spre interpretarea camerală a artei. Astfel, la etapa respectivă, în URSS activau colective corale camerale care, deja deveniseră etaloane pe tărâmul artei interpretative.

În Rusia, spre exemplu, o amprentă importantă a tradițiilor artistic-estetice și vocal-tehnologice este pusă de trei colective reprezentative ale acestui gen: *Corul cameral din Moscova* (dirijor V. Minin), *Corul cameral din Novosibirsk* (condus de B. Pevzner) și *Corul cameral din Permi* (dirijor V. Novic) [2, p. 31 – 32]. Din punct de vedere cronologic, apariția acestor formații a fost stimulată de fondarea în anul 1969 a corului cameral *Ave Sol* din Riga (Letonia). Paralel, prioritatea genurilor și colectivelor camerale s-a manifestat și în domeniul artei instrumentale, astfel încât, în viața muzicală contemporană își fac apariția și orchestre de cameră, spre exemplu cele ale Filarmonicilor din Kiev, Moscova, Leningrad, Letonia, Lituania ș.a.

În Moldova, istoria artei corale a cunoscut un avânt puternic începând cu secolul al XIX-lea, prin activitatea fructuoasă și plină de râvnă a dirijorului de cor și compozitorului Mihail Berezovschi [3]. Prin munca sa asiduă, el a pus bazele interpretării corale bisericești, pregătind un exponent – exemplu al culturii corale naționale – *Corul Arhieresc din Chișinău*. Astfel, în țara noastră, cântarea corală bisericească, din punct de vedere istoric, a anticipat evoluția artei corale laice.

Iată de ce, timpul în care corurile din cadrul bisericilor se dezvoltau intens, în viața culturală laică, se întreprindeau abia, primele încercări de formare a colectivelor artistice. Iată, spre exemplu în anul 1919, la Chișinău își începe activitatea *Corul Simfonic*, inițiat datorită eforturilor imense ale remarcabilului dirijor de cor și compozitor Veaceslav Bulîciiov [4, p. 8].

În domeniul *artei corale de cameră*, o încercare de o semnificație deosebită a fost constituirea unui *cor cameral* în anul 1928 la Tiraspol (capitala de pe atunci a Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești). Acest „colectiv coral mic” și-a început activitatea în frunte cu Nicolai Semionovici Nenev. Conform afirmațiilor Izoldei Miliutina în cartea sa despre capella corală *Doina*, acest cor era format din 15 – 20 de persoane, fapt ce vorbește despre o componentă camerală [4, p. 8]. Existența sa ca colectiv cameral, însă, n-a fost de lungă durată, deoarece în anul 1930 Corul din Tiraspol a fost transferat la Chișinău și unificat cu *Corul Simfonic*, condus de V. Bulîciiov. Scopul acestei contopiri a fost crearea studioului coral *Doina*, în fruntea căruia a fost numit cunoscutul dirijor din Odessa, K. K. Pigrov [4, p. 8]. Activitatea sa intensă atât pe meleagurile natale, cât și peste hotare a îmbogățit imens experiența culturală și artistică a interpreților moldoveni, fapt ce a contribuit la înflorirea ulterioară a artei corale din țara noastră.

În curând, în ținutul moldovenesc au fost create numeroase colective corale de amatori pe lângă căminele culturale de prin localități, dintre care, precum menționează Iustina Scarlat, primul a fost Corul din Cosăuți (Sorocea) fondat în anul 1938 [5, p. 8].

Drept rezultat, organizarea capelei *Doina* a constituit un imbold pentru evoluția artei corale din republica noastră, însă în același timp, a suspendat procesul de stabilire a tradițiilor cântării corale camerale, conform inițiativei lansate la Tiraspol în anul 1928.

Ideea de a întemeia un colectiv cameral în Moldova a fost lansată și realizată mult mai târziu și aname sub îndrumarea maestrului Efim Bogdanovschi. Astfel, în anul 1972, în RSSM, aname grație dumnealui se formează primul *Cor de cameră* pe lângă *Palatul Sindicatelor din Cultură*, care a avut o

mare însemnătate în istoria artei corale din ținut. Deși fusese fondat ca colectiv de amatori, prin performanțele sale, acesta nu ceda cu nimic în fața unui cor profesionist.

Înființarea colectivului a fost, pe de o parte, o mărturie a influențelor culturale a republicilor fostei URSS, situația cărora am relatat-o mai sus. În afară de aceasta, o dovadă veridică ce a servit drept impuls pentru formarea Corului, a fost vizita maestrului Bogdanovschi, în vara aceluiași an la Festivalul coral *Tallinn-72* din Estonia, unde sub impresia audierii numeroaselor colective și-a pus drept scop crearea unui colectiv, care prin abordarea unui repertoriu valoros, ar deveni un etalon al culturii corale moldovenești. Ambițiile dirijorului au stimulat evoluția intensă și constructivă a formației, drept mărturie fiind obținerea titlului de *colectiv emerit* în decembrie 1975, doar la trei ani de la constituirea sa.

Activitatea fructuoasă a Corului a fost reflectată, în special, în monografia *О музыке, Con amore sempre!*, scrisă de însuși profesorul Efim Bogdanovschi [6], cât și în teza de masterat *Efim Bogdanovschi și Corul de Cameră al Palatului Republican de Cultură al Sindicatelor din Chșinău* realizată în anul 2006 de Svetlana Moțpan, discipola maestrului [7].

Cercetările ce vizează această formație corală nu sunt într-atât de desfășurate, cuprinzând, mai cu seamă, date cronologice despre existența colectivului, despre concertele susținute, participările în cadrul festivalurilor și concursurilor, programele interpretate etc.

Nivelul profesionist al Corului este reflectat de multiplele concerte și evoluări competiționale din țară și de peste hotare, de recenzii și aprecierea criticilor muzicali în ziare și reviste de profil. Această latură a activității sale a fost, parțial, elucidată de S. Moțpan în teza sa. Paralel, se mai distinge o altă latură ce prezintă interes, și anume iscusința colectivului, care, în mare măsură e demonstrată de repertoriul său bogat. Acesta, larândul său, poate fi apreciat ca o modalitate de instruire a stilurilor corale din diferite epoci și care, respectiv, necesită diverse maniere de interpretare. Anume acestea sunt scopurile abordării unui palmares repertorial cât mai variat.

Studiind programele concertistice ale *Corului de cameră* condus de E. Bogdanovschi, noi putem face o sistematizare a repertoriului său, menționând creații din diverse epoci:

- Renaștere (Donati *Chi la gagliarda*, Lotti, *Miserere*, Vecchi *Madrigal*, Marenzio *Zefiro torna*, Byrd *Madrigal*);
- Baroc (Händel *Warlich*, *Hallelujah* din *Messiah*, Pergolesi *Stabat Mater*);
- Clasicism (Mozart *Missa Brevis D-dur*, *Kronungsmesse C-dur*, cantata *Regina coeli*, *Ave verum corpus*; Beethoven fragment din finalul *Simfoniei N 9*);
- Romantism (Brahms *Vals*, *Liebeslieder*, *Ein Deutsches Requiem*, *Dein Herzlein mild*, Bruckner *Ave Maria*, Rossini *Petite Messe Solenne* etc).

Corul de cameră condus de E. Bogdanovschi poseda un *repertoriu multinațional*, care formează un compartiment aparte în activitatea sa interpretativă. Aici întâlnim creații semnate de compozitori ruși, ucraineni, estonieni, armeni, bulgari, lituanieni, beloruși, ungari ș. a. Spre exemplu, muzica rusă este reprezentată multilateral, începând cu creația compozitorilor din perioada clasic-romantică: M. Berezovski, Bortneanski, Arhangheliskii, Cesnokov, Kiui, Ceaikovski, Taneev ș.a. Această listă e completată de opusurile compozitorilor secolului al XX-lea: Pescov, Murov, Arakishvili, Parțialadze, Eshpai, Kodaly, Hristov, Leontovici, Prokofiev, Rahmaninov, Sibelius, Sviridov, Thompson, Dambis, Ernesacs, Falik etc.

Frumoasa tradiție de a asimila cultura diferitelor popoare este, de fapt, ingeniozitatea dirijorului, care, după spusele cercetătoarei Svetlana Moțpan, în preajma turneelor, învăța cu Corul creații bazate pe folclorul țării unde aveau să plece. Autoarea menționează că în Estonia a fost interpretată miniatura *Отчий дом* (aranjament de F. Mulhausen), în Ucraina *Щедрик* (aranjament de N. Leontovici), în Bulgaria *Ръченица*, (D. Hristov), în Rusia *Четыре ветра* (aranj. de G. Struve), în România *Somnoroase păsărele* (aranj. de T. Flondor), în Grecia *Heruvic Grecesc* etc [7].

Maestrul Bogdanovschi ținea mult la muzica compozitorilor din spațiul românesc. O atitudine deosebită este prezentată pentru creațiile semnate de G. Musicescu, T. Flondor, P. Șerban, S. Zlatov, S. Lun-

gul, V. Zagorschi, Gh. Neaga, Z. Tkaci, T. Zgureanu, E. Doga, A. Gheorghiuță, Iu. Țîbulski, C. Rusnac și alții. Urmărind programele concertistice ale Corului, observăm că piese notate de compozitori români și moldoveni nu lipsesc niciodată din repertoriul propus. Mai mult ca atât, dirijorul a fost preocupat de propagarea muzicii autohtone în alte republici ale fostei URSS și peste hotare: multe creații au sunat pe scenele din Estonia, Lituania, Ucraina, Rusia, Bulgaria, Grecia etc. Printre acestea se enumeră: *Cântă pu-iul cucului* de S. Lungu, *Ciobănaș* de P. Șerban, *Somnoroase păsărele* de T. Flondor, *Trandafir de pe răzoare* de S. Drăgoi, *Concertul N 1* de G. Musicescu, *Zorile* de Gh. Neaga, *Patria mea senină* de Z. Tkaci, *Bătuta* de T. Zgureanu, *Improvizație moldavă* de V. Zagorschi, *Hora și Sârba* de S. Zlatov ș.a.

Calitățile dirijorului ca personalitate, ca om, ca muzician, ca pedagog și ca artist, în genere, au determinat stilul și modalitatea interpretării colectivului. Sub conducerea lui E. Bogdanovschi sau în colaborare cu el au crescut și s-au dezvoltat înalte talente care apoi s-au afirmat pe tărâmul artei muzicale: Veronica Garștea, Teodor Zgureanu, Veronica Gălescu, Ion Rabacu, Valentina Boldurat, Ștefan Andronic, Natalia Barabașcicova, Eugen Coroi, Ilona Stepan și mulți alții.

Prin crearea *Corului de cameră* pe lângă *Palatul Republican de Cultură al Sindicatelor*, E. Bogdanovski, nu doar că a adus o nouă manieră de interpretare corală în țara noastră, dar a și stabilit un arsenal de tradiții specifice acestuia, a dezvoltat un șir de direcții interpretative, a lărgit sfera repertorială, (prin abordarea compozițiilor scrise de clasici și prin selectarea creațiilor diferiților compozitori din țările vecine) și, mai ales, a sporit interesul publicului către acest gen de artă prin prezentarea pe scenele din republică a mai multor premiere.

Astfel, pe parcursul activității sale (1972 – 1995), acest colectiv s-a manifestat ca un laborator de căutări artistice în domeniul cântării corale camerale. Aici au fost făcute primele încercări de făurire și redare a specificului sunării corului cameral, ca ulterior să se stabilească unele repere și tradiții de interpretare.

În aceste condiții reformatoare, *Corul de cameră* condus de Efim Bogdanovschi, în mod direct, a pus bazele artei corale camerale din Republica Moldova. Activitatea acestui colectiv a constituit un exemplu viu pentru Valentina Boldurat, discipola dirijorului, care a cântat ani la rând, sub bagheta lui, iar ulterior (1995) a devenit dirijorul *Corului de cameră Credo* de pe lângă Ministerul Afacerilor Interne – prima formație camerală profesionistă de acest gen în țara noastră.

Al doilea colectiv cameral de nivel profesionist a fost organizat, ceva mai târziu, în anul 2002 cu susținerea fundației *Union Fenosa* în Republica Moldova. Este vorba de *Corul de cameră condus de Ilona Stepan*, care actualmente își desfășoară activitatea ca formație a Sălii cu Orgă din Chișinău.

În prezent, aceste coruri sunt doi exponenți de bază în cultura corală camerală din țara noastră. Prin bogăția lor artistică, ele joacă un rol decisiv în viața muzicală actuală, fapt ce ne provoacă interesul în mod deosebit. Prin activitatea lor, ele continuă tradițiile care au fost puse la baza culturii corale camerale din Moldova din secolul al XX-lea, iar dirijorii lor sunt moștenitorii și continuatorii acestui tezaur descoperit de-a lungul anilor.

În concluzie, deducem că în Moldova afirmarea cântării corale camerale ca gen interpretativ a avut o cale destul de lungă și anevoioasă fiind, pe de o parte, temporar întreruptă de inițierea unor alte colective, cu un număr mare de participanți (începând cu constituirea în 1930 a studioului coral *Doi-na*). Această tendință a fost continuată prin formarea colectivelor mari de amatori în toată republica (corurile de pe lângă casele de cultură din localitățile rurale).

Este clar că în aceste condiții, *arta corală de interpretare camerală* a reușit să-și croiască calea evoluției sale, abia după câteva decenii de zbcucium, astfel încât, la confluența secolelor XX – XXI ea reprezintă una dintre cele mai de vârf ramuri ale artei interpretative din țara noastră.

Referințe bibliografice

1. ВЕНГРУС, Л. А. *Начальное интенсивное хоровое пение*. Музыка: Санкт-Петербург, 2000.
2. ЛАЩЕНКО, А. *Хоровая культура: Аспекты изучения и развития*. Киев: Музычна Україна, 1989.
3. NAGACEVSCHI, E. *Mihail Berezovschi dirijor de cor și compozitor*. Chișinău: Epigraf, 2002.

4. MILIUTINA, I. *Doina*. Chișinău: Hyperion, 1990.
5. SCARLAT, I. *Arta adresată sufletului (aspecte din activitatea formațiilor corale de amatori)*. Chișinău: Grafema Libris, 2004.
6. БОГДАНОВСКИЙ, Е. О музыке, *Con amore sempre!...*, Кишинёв: SA „Т.Л.” 1998.
7. МОЃPAN, S. *Efim Bogdanovschi și Corul de cameră al Palatului Republican de Cultură al Sindicatelor din Chișinău*. Manuscris. Chișinău, 2006.